

હિમાંશી શેલતનો જન્મ સૂરતમાં થયો હતો. તેમણે સૂરતની કૉલેજમાં અંગ્રેજીના વ્યાખ્યાતા તરીકે સેવાઓ આપી હતી. ‘આઠમો રંગ’, ‘સપ્તધારા’ તેમની નવલકથાઓ છે. ‘અંતરાલ’, ‘અંધારી ગલીમાં સફેદ ટપકાં’, ‘એ લોકો’, ‘સાંજનો સમય’, ‘પંચવાયકા’ તેમના ટૂંકી વાર્તાઓના સંગ્રહો છે. ‘મુક્તિવૃત્તાંત’ તેમની આત્મકથા છે. ‘વિક્ટર’ પુસ્તકમાં પ્રાણીઓના ઉછેરની સંવેદનકથાઓ છે. ‘એકઠાની ચકલીઓ’ તેમનો નિબંધ સંગ્રહ છે. લેખિકાને ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને સાહિત્ય અકાદમી દિલ્હીના એવોર્ડ ઉપરાંત પાંચ એવોર્ડ મળ્યાં છે.

મનુષ્યની પશુઓ સાથેની મૈત્રી યુગયુગોથી રહી છે. આજે આપણે એ ભૂલતાં જઈએ છીએ. પોતાના ઘરમાં પાળેલાં બિલાડી અને કૂતરાનાં બચ્ચાં સાથે લેખિકાને એવી મૈત્રી હતી કે એને પર્વરૂપે ઓળખાવે છે. આ બચ્ચાંઓનું વર્ણન જાણે કુટુંબીજનોનું વર્ણન હોય એવી આત્મીયતા આખા પાઠમાં છલકાય છે. ઝીણી ઝીણી વિગતોથી દરેક બચ્ચાની ખૂબીઓ રજૂ થઈ છે તે વર્ણન મોહક છે. લેખિકાની અવલોકનશક્તિ કેવી સૂક્ષ્મ છે તે પણ સૂચવાય છે. કૂતરાં-બિલાડાં ઝઘડે જ એવી માન્યતા સામે, અહીં સૌ પ્રેમથી સાથે રહે છે એ નોંધપાત્ર છે. ઝઘડતા માણસો માટે કોઈ કૂતરાં-બિલાડાંની ઉપમા આપે તો લેખિકાને માફ લાગે છે એ તેમની મૈત્રી કેવી મધુર અને નિકટની હતી તે સૂચવે છે.

બારણું ધકેલીને અંદર દાખલ થઈ. ઉત્તેજના, ઉત્કંઠા સમાય નહિ એવી. ઓરડામાં તો અંધારું ઘોર. ભીંતે હાથ ફેરવી સ્વિચ દાબી. આમતેમ નજર દોડાવી.

ત્યાં તો નજર પડી, પડી તેવી જ જકડાઈ ગઈ, જકડાઈ ગઈ. જે મોટા ટોપલામાં એમના શયનાર્થે રજવાડી સગવડ કરી આપી હતી એમાંથી જ ટપોટપ એ ત્રણેય ટબૂકલાં બહાર આવ્યાં. મારી ગેરહાજરીમાં બાએ એમને સાચવવા ઠીકઠીક શ્રમ લીધો હતો એમ જણાતું હતું. બહાર નીકળ્યાં તેવાં એ ત્રણેય પકડદાવ રમવા લાગ્યાં, મારી હાજરીની જાણે એમણે નોંધ સુધ્યાં લીધી નહોતી. કાળા રેશમનાં બચ્ચાં હોય તેવાં હતાં ત્રણેય. રંગ એકદમ સરખો, જરીકે ફેર નહિ. દેશી બિલાડીઓને હોય તેવું એકાદ સફેદ કે કેસરી ધાબું-ટપકુંયે નહિ. કાળો એટલે કાળો, અમાસની રાતના પોલમાંથી તાર તાર કાઢી ઝળહળ તડકે ઝબકોળી તૈયાર કરી હોય એવી રુંવાટી. એક જરા મોટું લાગ્યું. બીજું નાનું ને નબળું ને ત્રીજું પાતળિયું પણ મજબૂત. રમતાંરમતાં એમની નજર મારા પર પડી અને તરત એમણે રમત અટકાવી દીધી, મને ટગરટગર જોવામાં એ પરોવાયાં ત્યારે એમની રૂપાળી આંખોના રંગ મેં જોયા, મોટાની આંખ સોનેરી, નાના-નમણાની ભૂરાશ પડતી અને પાતાળિયાની લીલી ઝંયવાળી બદામી.

મને તો એમ કે બિલ્લીનાં બચ્ચાં પહેલાં તો સંતાઈ જશે, દોસ્તી બાંધતાં દિવસો જશે. આવો જૂનો અનુભવ. આ તો ભાગ્યાં નહિ એટલે જરા આત્મવિશ્વાસથી મેં એમને પુચકાર્યાં. એમની ભોળી, ફૂટડી આંખોમાં નર્યું વિસ્મય છલકાયું. ભાગવું કે ઊભા રહેવું એ નક્કી ન થતાં એ વચ્ચેની સ્થિતિમાં દેખાયાં. હું હળવેથી નીચે બેસી પડી. ત્રણમાંનું સહુથી મોટું મારી નજીક આવ્યું. ત્રાંસુંત્રાંસું ચાલતું, એનો કોઈ પેંતરો હોય એ ઢબે. મેં જરાક હાથ લંબાવ્યો, શ્વાસ રોકીને, પછી એને ગાલે, દાઢીએ, ગરદન પર, મારી આંગળીઓ ફેરવી. મોટે ભાગે બિલાડીઓ આ ભાષા જાણે જ. એ તરત રાજીરાજી થઈ વહાલભરી ઘુરઘુરાટી બોલાવતું સાવ પાસે આવી ગયું. (આ Purring માટે આપણી પાસે કોઈ સરસ શબ્દ કેમ નહિ હોય ?) ખોળામાં બેઠું તેવું જ એ તો ગેલ કરવા લાગ્યું. એને આમ મઝા કરતું જોઈ પેલાં બે પણ પાસે ખેંચાઈ આવ્યાં અને આમ એ સિયામીઝ માર્જર્-ત્રિપુટી સાથેની મારી સરસ મઝાની દોસ્તીનો રોમહર્ષક આરંભ થયો.

બિલ્લીઓ માટેનું મારું ગાંડપણ મારી દોસ્ત બરાબર જાણે, એટલે એણે તો બચ્ચાં મેળવી જ લીધાં અને મોટી બાસ્કેટમાં સારો સંગાથ મેળવી સૂરત મોકલી આપ્યાં. આ મહામૂલાં મિત્રો અમારે ત્યાં આવ્યાં તે વેળા ઘરમાં પાંચ દેશી બિલાડીઓ હાજર. તેમાં આ નવાં ત્રણ, ને તે પાછા ઊંચા કૂળના માનવંતા નબીરા. પરિવારના સભ્યોને ઉત્સાહ અને ટેન્શન એક સાથે. યોગાનુયોગ હું એમના આગમન ટાણે બહારગામ, એટલે એમની ખાતરબરદાસ્ત કરવાનું બાને ભાગે. મને તો સ્ટેશને જ ખબર પડી કે ઘેર મારે માટે નવાં દોસ્ત આવ્યાં છે. એવી અધીરાઈ વ્યાપી કે પૂછવું નહિ. રણઝણ રોમાંચમાં બારણું હડસેલ્યું અને પછી તો...

આ ક્યારની શું કરે છે ? બિલાડીનાં બચ્ચાં જોઈને ગાંડી થઈ જાય છે ! ખાવુંપીવું નથી ?

બાએ બબડતાં ડોકિયું કર્યું અને ખુશ થઈ ગઈ. હું પગ લંબાવી આરામથી બેઠી હતી અને ત્રણેય ઝીણકાં હરખધેલાં થઈ રમતાં હતાં. ગેલગમ્મતના અજબગજબ ખેલ ચાલતા હોય ત્યાં ખાવાનું કોને યાદ આવે ? આમેયે બિલાડી એક અત્યંત આકર્ષક છટાવાળું પ્રાણી છે. એના ઠાઠની તો શી વાત કરવી ! જેણે પાણ્યું હોય કે નજીકથી જોયું હોય એ જ જાણે. ટટાર ડોક રાખી, લાબા પગ કરી નિરાંતે બેઠી હોય ત્યારે વાઘની નાની આવૃત્તિ લાગે, એકાગ્ર ચિત્તે પંજો ભીનો કરીકરીને મોં સાફ કરતી હોય ત્યારે અરીસો ધરવાનું મન થઈ આવે, કોઈ પણ ચીજને અપાર કુતૂહલથી, બારીક નજરે એવું જુએ કે દુનિયાનો શ્રેષ્ઠ જાસૂસ પણ બાજુ પર ને સાવ અમસ્તી મજાકમાં પોતાની જ પૂંછડી પકડવા જે રીતે ગોળગોળ ફરે તે જોઈને તો હસીહસીને બેવડ થઈ જવાય. મને તો કદી સમજાયું નથી કે આવા રૂપાળા પ્રાણીને જોઈને કોઈને હડહડ કરી ભગાડવાનું મન જ શી રીતે થાય.

અમારાં વીઆઈપી-નિવાસીઓને એમને શોભે એવાં નામ અમે આપ્યાં, બિલાડીઓ મેબલ અને રાશેલ, બિલાડો થિયોડોર. એવું ઈર્થ્યુ કે જ્યાં લગી આ ત્રિપુટી બરાબર ગોઠવાય નહિ ત્યાં લગી ઉપર મારા ઓરડામાં રહે અને ત્યાંથી અગાશીમાં જઈ શકે જેથી એમને પૂરી મોકળાશ રહે અને એમને નિરાંત.

ઘરનું દેશી બિલાડીઓનું વૃંદ તો ખાઈપીને માતેલું થયેલું, ઘરનો અને આસપાસનો ખૂણેખૂણો જાણે. એમની તો દાદાગીરી ચાલે. આ ત્રણ તો મુંબઈગરાં સોફિસ્ટિકેટેડ. દૂધ, બિસ્કિટ અને ઈંડાં ખાય. ખાવાનું ઘડિયાળને કાંટે, ને કુદરતી હાજત માટે માટીવાળો ટોપલો. એમાંયે કોઈ વાર ન ફાવે તો બાથરૂમમાં ભરાઈ ખાળ પર બેસી આવે એવાં સાફસૂથરાં ! ખાટલા પર આપણી આસપાસ પથરાઈને ઊંઘવા જોઈએ. ખાવાની રકાબીમાં વાસ ન આવવી જોઈએ. ભારે નખરાં એમનાં તો. અમેય ક્યાં આજ દિન સુધી આવી બિલાડી જોઈ હતી !

આ પછી તો રોજ સાંજે ઘેર આવતાં મને પાંખો ફૂટતી. ઓરડામાં પેસી બારણું બંધ કરી પહેલાં ખાણીપીણી ચાલે, પછી અગાશીમાં સીધી પહોંચે અમારી મંડળી. નારંગી ઉજાસમાં કાળા રેશમી આકાર ઊછળતા, કૂદતા મસ્તીએ ચડે. અગાશીમાં એક તરફ નાળિયેરીનાં પાન ઝળૂંબે. થિયોડોર એ પાનને વળગી સમતુલાના ભાતભાતના ખેલ દેખાડી ચક્તિ કરી દેતો એમને. મેબલ અને રાશેલ બનાવટી શિકારીની રમતો રમે, નાનાં અમથાં પાન કે ઠણિયા પાછળ દોડીદોડીને ગાંડાં થાય. અંધારાથી આખી અગાશી ચસોચસ ભરાઈ જાય તો યે હું નીચે જવાનું નામ લેતી નહિ. ક્યા ખૂણામાં કોની આંખોનાં રત્ન એનું અનુમાન બાંધતી બેસી રહેતી. કોઈ ખૂણે સ્થિર ઝળહળતી કે ક્યારેક તીરઝડપે ભાગતી તણખા શી આંખો જ સાહેદી પૂરે એ ત્રણની હાજરીની, બાકી તો કાળામાં કાળું.

એમને ખવડાવવાનું કામ સહેલું નહોતું. કેટલાં લાડ અને માનપાન મળે પછી ખાવા બેસે. ખાવામાં કશી ઉતાવળ નહિ, આરામથી જમે. મોટી રકાબીની આસપાસ, લીલોતરીની વચ્ચે એ શ્યામા એવી તો ખૂબસૂરત દેખાય કે નજર હટે નહિ. આમેય મેબલનો વિકાસ સહુથી સરસ રહ્યો હતો. ઝડપથી વજન વધતું હતું. પાછલા પગ લગીર ઊંચા, લચકદાર, મોહક ચાલ, અણિયાળા કાનની ટોચ લાલાશ પડતી બદામી, લાંબી છેડેથી વળાંકવાળી પૂંછડી અને પેટ આગળ રુંવાટી એવી ભરપૂર કે બેસે ત્યારે જમીનને અડતી લાગે. એનું કદ જ પ્રભાવક, બે હાથે ઉપાડીએ ત્યારે માંડ સરખી ઊપડે, ખભા પર પગ ટેકવી છોકરાં પેટે તેડવી પડે. કાળા દીપડા જેવી એ બારી નજીક બેસી તડકો ખાતી હોય.

આ ત્રણેય ચતુર ચોપગાં એમનાં નામ સાંભળી કૂતરાની જેમ જ દોડતાં આવતાં. અમારા એક મિત્ર આ સાંભળી ખડખડ હસ્યા. — જુઓ ભાઈ, કેટ ઈઝ એ કેટ. નામથી દોડતું આવે એવું પ્રાણી બિલાડી હોઈ જ ન શકે.

મને ખબર તો ખરી જ કે બિલાડી એક મનસ્વી પ્રાણી છે. એને ખવડાવીને કે કાળજીથી રાખીને પણ એની સ્વતંત્રતા ખરીદી શકાતી નથી. મૂળ તો એની પ્રકૃતિ જ મને પસંદ પડી ગઈ છે. આવી સ્વતંત્રતાથી પ્રેરાયેલી આ ત્રિપુટી મારી બૂમે ન આવે તો ભોંઠા પડવાનો વારો અવશ્ય આવે છતાં મેં હિંમતથી થિયોડોરને બોલાવ્યો. બીજી જ બૂમે એ દોડતો ને ધસમસતો અમે જે ઓરડામાં હતાં ત્યાં આવી ઊભો ! અમારા મિત્ર સ્તબ્ધ અને અમે ખુશખુશાલ.

એક ઘટના અવિસ્મરણીય છે અને તે આ સિયામીઝ બિલ્લીઓ અને અમારી દેશી બિલાડીઓનો પરિચયવિધિ. એમને ચિંતા તો હતી જ કે આ બધાં એકસાથે કેવી રીતે રહેશે અને બધું શી રીતે સચવાશે. વળી, ત્રણેય એવાં તોફાની હતાં કે એમને સતત ઉપર રાખવાનું અશક્ય બનતું જતું હતું અને બિલાડી જેવા ચંચળ પ્રાણીને એ રીતે રાખી પણ ન શકાય. શી તરકીબ અજમાવવી એ સૂઝતું નહોતું. એવામાં એક દિવસ આ અકસ્માત સરજાઈ ગયો. કશાક તાકીદના કામ નિમિત્તે મારે ધડધડાટ દાદર ઊતરી નીચે આવવાનું થયું અને મારી પાછળપાછળ જ આ ત્રણેય બહાદુરો ઝડપભેર નીચે આવી લાગ્યાં ! મારા જેટલી

જ નહિ, મારાથીયે વધુ ઝડપે સવારનો સમય, અમારી રફ-ટફ દેશી બિલાડીઓ શિરામણ પતાવી રાતની રખડપટ્ટીનો થાક ખંખેરવા આગલા ઓરડામાં મન ફાવે ત્યાં ઊંઘ તાણતી હતી. અમારા ઘરમાં એક બાબતનું સુખ. ઊંઘતી બિલાડીઓને કોઈ જગાડે નહિ. સોફા પર, ખાટલા પર, ખુરશીમાં, ગાલીચા પર કે પગલૂછણિયાં પર - જ્યાં ગમે ત્યાં ધોરણ બોલાવી શકાય. અમારા શ્વાસ તો અધ્ધર થઈ ગયા, હૃદય ધબકતું બંધ થઈ ગયું હોય તેવો સન્નાટો. હમણાં કોઈ જાગશે, અબઘડી મહાયુદ્ધ આરંભશે. બીકમાં વ્યાકુળ અમે તો ત્રિપુટીને ગમે તે રીતે ઝડપીને ઉપર લઈ જવાની પેરવીમાં હતાં, પણ થિયોડોર ક્યાં ? મેબલ-રાશેલ તો રસોડામાં દેખાયાં પણ આવો આ ક્યાં ગયો ? બેબાકળાં અમે આગલા ઓરડામાં પહોંચ્યાં. ભલા ભગવાન ! એ તો આગળ જ, પેલી ઢગલો બિલાડીઓ જોઈને ત્યાં જ, એમની ઠેઠ પાસે પહોંચેલો. એને ગંધ આવી જ ગઈ કે અહીં તો ‘અપનેવાલા’ છે. ભય અને આશંકામાં અમે ફફડી રહ્યાં.

અને અમે જોયું એક આહ્લાદક, રોમાંચક દૃશ્ય, જેની સ્મૃતિમાત્રથી આજેય પ્રસન્નતાની એક લહેર ઊઠે છે. થિયોડોર ખુરશી પર બે પગ રાખી, ધીમા અવાજે, એની ખાસ ભાષામાં ટીકાને કંઈક કહી રહ્યો છે. ટીકો એની નાની ઊંઘરેટી આંખે, બગાસું ખાતાંખાતાં એની વાત સમજવા મથી રહ્યો છે. ટીકો અમારો જરા ગામડિયો, એટલે થિયોડોરની બમ્બેયા ઢબછબવાળી અભિવ્યક્તિથી થોડો ડઘાયેલો લાગે છે. કદાચ ભાષાની થોડી મુશ્કેલી પડી હોય, પણ ફિકરનું કોઈ કારણ નથી. કોઈના ચહેરા તંગ નથી, કોઈ મૂંઝોને વળ નથી ચડાવતું, કોઈ પૂંછડી પટકીને યુદ્ધની ઘોષણા કરવાના ‘મૂડ’માં નથી. ટીકો એનું લાંબું કદ સંકોરતો આળસ મરડીને ઊભો થાય છે અને અમારા પરમ આશ્ચર્ય વચ્ચે થિયોડોર કૂદીને ગાદી પર ટીકા અને નાનીની વચ્ચે બેસી જાય છે ! પળ બે પળમાં તો મેબલ અને રાશેલ ત્યાં આવી પહોંચે છે. મેબલ પારકાને જોઈને રાજી થઈ ગયેલી દેખાય છે, એને હળુહળુ અવાજે બોલાવે છે. લઘુતાગ્રંથિથી પીડાતો પારકો આવી જાજરમાન મેબલને જોઈ જરા સંકોચાય છે, પણ પછી મેબલનું મળતાવડું વલણ જોઈ હિંમત ભેગી કરે છે. રાશેલ શરમાળ છે એટલે આટલી બધી માર્જર વસ્તી જોઈ થોડી ડરે છે, પછી તો એનો ખંચકાટ પણ જતો રહે છે.

ઘડી પછી તો આગલા ઓરડામાં જ પકડાવની ધમાચકડીમાં બધાં પરોવાય છે. પડદા પરથી નખ ભેરવી સડસડાટ ઉપર પહોંચવાની સ્પર્ધા ચાલે છે, ટેબલ પરથી ટેબલ નીચે સંતાકૂકડીની મોજ માણે છે આઠેઆઠ. અમને હાશ થાય છે, આટલા સહજ-સરળ ભાવે આ બધાં પરસ્પરને સ્વીકારી લેશે એવું જાણતાં હોત તો...તો...પણ અમે એવું ક્યાંથી જાણીએ ? અમારો અનુભવ મનુષ્યજાતિનોયે ખરો ને પાછો !

અમારા આંગણામાં આવાં દૃશ્યો રોજરોજ સર્જવા લાગ્યાં. કૂંડાંઓની અડખેપડખે કે ક્યારામાં આ સ્ફૂર્તિલાં મિત્રો એમની આગવી રમતો શોધી નિજાનંદમાં રમમાણ હોય. સવારનો મનભાવન તડકો એમની સાફ, ચમકતી રુંવાટીને સ્પર્શતો હોય અને પ્રકૃતિ કે જીવન પરત્વેનો વિસ્મયભાવ કે મુગ્ધતા જળવાઈ રહ્યાં હોય એવા કોઈ રાહદારીની નજર અમારા તરફ પડી જાય કે બસ. કુતૂહલ અને પ્રશંસાથી એ જરૂર પૂછી લે, “આ બધી બિલાડીઓ તમારી ?” અને પૂરા સંતોષથી આનંદ કંપતા અવાજમાં જવાબ આપાય, “બધીયે અમારી...”

અને મને તો એવુંયે થાય કે માત્ર આટલી જ શા સારુ, હું પ્રત્યેક બિલાડીને ચાહું છું, એટલી ચાહું છું કે મને તો બધી જ મારી લાગે છે. આટલું ઓછું હોય તેમ અમારો દોસ્ત લાલિયો પણ આ રમત સમયે પૂરી અદબ જાળવી બેઠો હોય. ત્યાં એના મોટા કદને લીધે રમતમાં સીધો ભાગ લેવાનું એને માટે શક્ય નથી છતાં, કપાળે કરચલી ધારણ કરી, થોડી રમૂજ સાથે અને પૂરા ગૌરવથી એ બિલાડીઓની ધમાલ જોતો રહે છે. હા, આ છત્ર હેઠળ કૂતરા અને બિલાડીઓ સાથે રહી શકે છે, પ્રેમથી, સદ્ભાવથી. હવે કોઈ માણસો માટે એવો શબ્દપ્રયોગ કરે કે “આ લોકો તો કૂતરાં-બિલાડાં જેવું લડે છે” તો હું મારી જીભ કચરી બેસું છું. એમાં મારો કોઈ દોષ ખરો ?

(‘વિકટર’માંથી)

શબ્દ-સમજૂતી

સમાનાર્થી શબ્દો/શબ્દાર્થ

ઉત્તેજના ઉશ્કેરણી, આવેશ; ઉત્કંઠા આતુરતા, અધીરાઈ; શ્રમ મહેનત; પેંતરો યુક્તિ, પ્રખંચ; ઢબ પ્રકાર, પદ્ધતિ; માર્જર બિલાડો; સાહેદી સાક્ષી; સન્નાટો શાંતિ, નીરવતા; મુગ્ધતા મુગ્ધ હોવાપણું; નબીરો દીકરા કે દીકરીનું સંતાન, મોટા ઘરનો છોકરો; જાસૂસ ગુપ્તચર, બાતમીદાર; મસ્તી ચકચૂર હોવાપણું, અડપલું; માતેલું મત્ત બનેલું; અનુમાન અટકળ, સંભાવના; મનસ્વી સ્વચ્છંદી; પેરવી તજવીજ, યુક્તિ; ફિકર પરવા, ચિંતા.

